

การแปล

ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์

การแปลเกี่ยวข้องกับความรู้เรื่องของภาษาต้นฉบับ และภาษาที่รับถ่ายทอด อาจกล่าวได้ว่า การแปล คือ การถ่ายทอดขนบธรรมเนียม ประเพณีที่มีอยู่ในลายลักษณ์ และศิลาจารึกต่าง ๆ ของชนเผ่าหนึ่งหรือชาติหนึ่งไปสู่ ชนอีกเผ่าหนึ่งหรืออีกชาติหนึ่งเพื่อสานความรู้จัก และการไปมาหาสู่ติดต่อกันในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐาน แห่งอารยธรรมและสันติภาพที่มาจากความเข้าใจดีที่มี ต่อกันและกัน การแปลที่จะให้ได้ธรรมและอรรถประโยชน์ นั้นจึงมีศิลปะทางปัญญาที่รอกงามขึ้นจากความรู้ และประสบการณ์ของปัจเจกชน ข้อนี้ต่างจากการแก้ เครื่องจักรกลซึ่งมีสูตรจำเพาะว่าต้องแก้ที่ตรงไหนเครื่อง จึงจะทำหน้าที่ได้ตามปรกติ กล่าวคือการแปลเป็นศิลปะ ของการสื่อความหมายที่อาศัยส่วนประกอบอันลึกซึ้ง และเป็นศิลปะของการรจนาซึ่งมิได้แก่ผู้เคยเรียนการแปล และผู้ด้อยโอกาสที่ฝึกฝนได้จากการเป็นหนอนหนังสือ การแปล การเป็นล่าม การถอดความหมายเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งเพื่อเปิดช่องว่างที่เป็นหลุมพรางทั้งหลายให้เกิด ความเข้าใจดีต่อกันและร่วมทุกข์สุขอยู่บนแผ่นดินเดียวกัน

ภาษามีลีลาของตนเอง ผู้ใดคุมภาษาได้ผู้นั้นมีความ คิดอ่านและสภาพทางจิตดี ความเข้าใจผิดมักเนื่องมา จากความผิดพลาดของการสื่อสารของคำพูดเพราะคำพูด ระบายความคิด เมื่อเป็นเช่นนี้การแปล การเป็นล่ามจะมีความสำคัญยิ่งที่ต้องฝึกฝนหาความชำนาญอย่างถ่องแท้ หรือ

ภาษาพูดไพเราะด้วยน้ำเสียงและการเปล่งเสียง การ แปลก็มีลีลาเพื่อความเหมาะสมเช่นกัน ซึ่งต้องอาศัย ความรู้และความแตกฉานของภาษาต้นฉบับและภาษาที่ รับถ่ายทอด นักพูดและนักแปลมักจะเคารพและมีความ เชื่อตรงต่อความหมายของถ้อยคำ คือจะไม่เห็นแก่ได้ โดยบิดเบือนความหมาย บางทีผู้พูดพูดโดยนอบน้อม แต่ผู้แปลเติมการประจบในคำแปลด้วย เช่นนี้ถือว่าไม่ เชื่อตรงต่อภาษาและวิชาชีพของตน นักเขียนชาวอังกฤษ คนหนึ่งชื่อ Ezra Pound เขียนไว้ว่า “The sum of human wisdom is not contained in any one language, and no single language is capable of expressing all forms and degrees of human expression- สวรรค์แห่งความสุขของคนนั้นมิได้อยู่ ในภาษาใดโดยเฉพาะ และไม่มีภาษาใดเพียงภาษาเดียว ที่จะสามารถสื่อคำพูดของคนได้ครบถ้วนตามรูปแบบ (ลีลา) และความหนักเบาของคำพูด”

การแปลจึงมิใช่เพียงการรู้ภาษาต่างประเทศอย่างดี แต่ต้องแตกฉานในภาษาของตนเองประกอบด้วยเราอาจ เสียเวลาที่จะไปเสาะหาพจนานุกรมฉบับมาตรฐาน ใน เมื่อคนส่วนมากไม่มีมาตรฐานในการใช้ภาษา กล่าวคือ ยามนี้คำหนึ่งเป็นที่นิยมและใช้กันอย่างแพร่หลาย แต่ใน กาลข้างหน้าอาจจิตจางคลายความนิยมก็ได้ แม้แต่บท เพลงของกรมศิลปากรบางเพลงก็ตามเช่นที่เกี่ยวกับ อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิในสมัย “เชื้อผู้นำ ชาติพันธุ์ภัย”

เป็นต้น ขึ้นต้นว่า “ยิ่งแลยิ่งสูง ดั่งจะจูงให้เดิน ยิ่งพิศ ยิ่งเพลิน อนุสาวรีย์ไทย สร้างไว้เพื่อแสดงให้ได้แลเห็น ให้ได้แลเห็นแต่ไกล...” ถ้าแปลเป็นภาษาอังกฤษหรือภาษาอื่นใดก็ตาม ก็อาจจะสื่อความหมายเท่าเทียมที่ รจนาในภาษาไทยไม่ได้ บางทีอาจจะไม่รู้ทันทีตามเนื้อร้อง ก็ได้ว่าเป็นใคร อะไร เมื่อใด ที่ไหน ทำไม และอย่างไร? คือ Who, What, When, Where, Why and How? ต่างจากหลายๆ เพลง ของคุณสุเทพ วงศ์กำแหง สวลี ผกาพันธุ์ รวงทอง ทองลั่นทม หรือ ล้วน ควันธรรมเมื่อ 40 ปีก่อน ถ้าเอามาแปลเป็นภาษาต่างประเทศก็จะ สะท้อนให้เห็นมโนภาพและวัฒนธรรมของไทยได้พอสมควร

มีกลอนภาษาอังกฤษ ซึ่งผู้แปลถ่ายทอดเป็นภาษาไทยอย่างสมส่วนและหมดจดดังต่อไปนี้

But a mightier power and stronger
Man from his throne has hurled.
And the hand that rocks the cradle
Is the hand that rules the world.
ถึงชายได้กวัดแกว่งแผลงจากอาสน์
ซึ่งอำนาจกำแหงแรงยิ่งกว่า
อันมือไกวเปลไซร้แต่โรมา
คือหัตถ์ถาวรองพิภพจบสากล

Who ran to help me when I fell
And would some pretty story tell
Or kiss the place to make it well?
My mother.

Ann Taylor : “My Mother”

เมื่อลัมกลิ้งใครหนอวิ่งเข้ามาช่วย
แล้วปลอบด้วยนิทานกล่อมขวัญให้
และจูบที่เจ็บช้ำมัดบิดเป่าไป
ผู้นั้นไซร้ที่แท้แม่ฉันเอง

พระราชธรรมนิเทศ

Trans เป็นอุปสรรค - prefix - หมายถึงข้ามหรือผ่านไป บางคำก็มีความหมายตามนี้ เช่น Transfer - โยกย้าย, โอน Transfer paper - กระดาษรูปลอก Transform - เปลี่ยนลักษณะ, รูปร่าง, หน้าที่ Trans-former - หม้อแปลงไฟฟ้า Transfusion - การถ่ายเลือด Transaction - การทำธุรกิจร่วมกัน Transistor - ทรานซิสเตอร์ (ยังหาคำแปลไม่ได้) Transparent - โปร่งใส Transplant - ผ่าตัดเปลี่ยนอวัยวะในร่างกาย Transport - ขนส่ง Transcribe - ลอก คัด จด Transgress - ล่วงล้ำ ผ่าฝืน Transshipment - การถ่ายคนหรือสินค้าจากเรือลำหนึ่งไปสู่อีกลำหนึ่ง

to translate, translation - การแปลข้อความของภาษาหนึ่งให้เป็นที่เข้าใจกันในอีกภาษาหนึ่ง นักแปลด้วยการเขียนเรียกว่า translator ส่วนที่แปลคำจากนั้นเรียกว่า oral translator - นักแปลด้วยปากเปล่า หรือ interpreter - ล่าม เนื่องจากการแปลอาจให้ความหมายได้ไม่สมบูรณ์นักจึงมี commentary - การอธิบายเพื่อความ บางทีก็ว่า The meaning of, หรือ the interpretation of - การให้ความหมายของ

แม้ว่า Trans เป็น prefix แต่ก็มีได้เป็นกฏตายตัวเสมอไป เช่น Trans + late ก็มีได้ความหมายตามสองคำนั้นว่า ผ่านไปโดยช้า ๆ แต่ Translate มีความหมายว่า แปล ส่วน literal translation คือ การแปลคำต่อคำซึ่งมีได้ในบางกรณีที่ไม่ทำให้เสียความหมาย

โปรดดูตัวอย่างดังต่อไปนี้ :-

1) Chinese is a difficult language to translate into English. ภาษาจีนเป็นภาษายากที่จะแปลเป็นภาษาอังกฤษ

2) It is time you translate your beliefs into actions! ถึงเวลาแล้วที่คุณต้องแปรความเชื่อของคุณมาเป็นการกระทำ!

3) Please translate the medical diagnosis into terms I can understand.

โปรดอธิบาย (ผลของ) การวินิจฉัยโรคในถ้อยคำที่ผมนจะเข้าใจได้

4) Poetry is what gets lost in translation.

กวีนิพนธ์คือที่ต้องสูญ (อรรถรส) ไปเนื่องในการแปล

(คำกล่าวของ Robert Frost (1875-1963) กวีชาวอเมริกัน)

เพื่อจะได้ทราบถึงความหมายอันหลากหลายของคำในภาษาอังกฤษ จึงนำตัวอย่าง to translate และ translation จาก The Oxford English Dictionary ดิพิมพ์ครั้งที่สอง ค.ศ.1989 เล่มที่ 18 หน้า 409-411 มาอ้างต่อไปนี้ :-

1) To bear, convey, or remove from one person, place or condition to another; to transfer, transport; spec. to remove a bishop from one see to another, or a bishop's seat from one place to another, and, in Scotland, a minister from one pastoral charge to another; also, to remove a dead body or remains of a saint, or, by extension, a hero or a great man, from one place to another. ดังตัวอย่างของประโยค

a) Heat is translated among bodies in a certain manner, and electricity in another. (ข้อเขียน ค.ศ. 1794)

b) A discussion has been arisen on the question whether the Charterhouse School ought or ought not to be translated into the country (ข้อเขียน ค.ศ. 1865)

2) To carry or convey to heaven without death; also, in later use, said of the death of the righteous.

a) She was ninety years of age when the Lord translated her. (ค.ศ. 1848)

b) Here and here alone, the Hyperborean land is an Elysium to which mortals are translated without dying. (ค.ศ.1904)

3) To remove the seat of (a disease) from

one person, or part of the body, to another. (Now rare or obsolete - เดียวนี้มิใช้กันน้อยแล้ว)

a) He could cure a carbuncle by making upon it the sign of a cross, and translate swellings from his pupil's arm to his own. (ค.ศ.1826)

4) To undergo translational motion.

a) One is therefore forced to conclude that these deep structures do indeed constitute the lower portions of the continental plates and that they have been translating coherently with the crust for hundreds or even thousand of million years. (ค.ศ.1979)

5) Figuratively to interpret, explain; to expound the significance of conduct, gestures etc.; also, to express (one thing) in terms of another.

a) Right Doctrine is an inexhaustible spring of strength if it be translated into deed. (ค.ศ.1892)

6) To change in form, appearance, or substance; to transmute; to transform, alter, spec. in industrial use: of a tailor, to renovate, turn, or cut down (a garment); of a cobbler, to make new boots from the remains of (old ones).

a) A place near Monmouth street, where 'they translate the old shoes into new ones.' (ค.ศ.1815)

7) To re-transmit (a telegraphic message) by means of an automatic repeater.

8) To transport with the strength of some feeling; to enrapture, entrance.

a) The elegant Apostle, which seemed to have a glimpse of Heaven...was translated out of himself to behold it.

9) To result in, to be converted into, to manifest itself as,

a) The price of raw coffee could gradually decline to about \$ 1 per lb. on the New York market, which would translate into a retail price somewhere in the \$ 2 range.

นอกจากนี้ พจนานุกรมเล่มนี้ยังให้ตัวอย่างของการใช้คำ translating, translation, translational, translative, translator ฯลฯ

ในภาษาไทย เป็นเรื่องยากพอสมควรที่เจ้าของภาษาโดยกำเนิดจะคุมภาษาไทยเองให้ชวนอ่าน น่าคล้อยตามด้วย ไม่ใช่แบบน้ำท่วมทุ่ง ผักบุ้งโหรงเหรง เพราะพูดได้ตามใจคือ ไทยแท้ ถ้าชาวต่างประเทศมาอ่านโคลงเช่นนี้

เจ้าอย่ายักคิ้วให้	เรียมเหงา
ดูดูจนายพรานเขา	ล่อเนื้อ
จะยิงก็ยิงเอา	อกพี่ ราแม่
เจ็บไปปานเจ้าเงื่อ	เงือดแล้วรอกอย

ก็จะเข้าใจยากสักหน่อย เพราะนี่เป็นประเพณีและวัฒนธรรมของไทยแต่จำเนียรกาลแล้ว พูดถึงคำว่า **ยัก** ก็มีแยกแยะหลายคำ เช่น ยักคิ้ว - to raise the eyebrow, ยักท่า to play tricks, ยักไหล่ - to shrug the shoulders, ยักยอก - to embezzle, ยักย้าย - to shuffle, ปลายัก - to sting, ยักยิ้ม - ลักยิ้ม - a dimple, ไม่ยักมา - not even turn up. ยิง “คอกยัก ๆ สักแต่เป็นคน” เล่าจะแปลอย่างไร จึงจะเจาะเนื้อหาได้!

การแปลกาพย์ โคลง กลอนไทยเป็นภาษาอื่นนั้น ไม่ใช่่ง่ายนัก เพราะของเราชอบเล่นอักษรสัมผัสมาก เช่น

น้ำเคี้ยวขุ่นว่าเงี้ยว	ยุงตาม
ทรายเหลือบหางยุงงาม	ว่าหญ้า
ตาทรายยั้งนิลวาม	พรายเพริศ
ลิ่งว่าหว่าห้วงหว่า	หว่าดินโดดตาม

นกน้อยนอนแนบน้า	ในนา
ตมเตอะติดเต็มตา	ตื่นเด่น
เมฆหมอกมืดมิดมา	มัวหมด
เร็วเร่งรีบร้อนเร่ง	เรียกร่องรักรัง

หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมาประชาชนได้ตระหนักถึงความโดดเด่นของภาษาอังกฤษซึ่งมิได้เป็นภาษาทางราชการในประเทศอังกฤษเท่านั้น แต่ในสหรัฐอเมริกา แคนาดา ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ออฟริกาใต้ เกาะโพลีเนเซีย ฯลฯ ด้วย เป็นภาษาที่สองในพม่า บังกลาเทศ ศรีลังกา อินเดีย* เนปาล ปากีสถาน* ตุรกี เดนมาร์ก สวีเดน นอร์เวย์ สวิตเซอร์แลนด์ ทั้งหมดนี้พูดกันมากในประเทศอื่น ๆ ทั่วทวีปยุโรป, ออฟริกา, อเมริกาใต้ และภาคพื้นแปซิฟิก คำกล่าวที่ว่า “The sun never sets on the British Empire.” “ดวงตะวันไม่ตกบนราชอาณาจักรของอังกฤษ” นั้น แสดงว่า ภาษาอังกฤษได้เข้ามาแทนที่ภาษาพื้นเมืองที่เดิมชาตินั้น ๆ ใช้อยู่

ความโดดเด่นของประชาชนที่รู้ภาษาอังกฤษในวิชาแขนงต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์ประยุกต์, การค้าระหว่างประเทศ, ข่าวสาร การพิมพ์ และการกระจายข่าวทางวิทยุ, โทรทัศน์ ฯลฯ ทำให้เป็นที่ยอมรับกันว่าภาษาอังกฤษได้เป็นภาษาที่สองของหลายชาติแล้ว ในการประชุมนานาชาติ

อินเดีย - India - มาจากคำ Indus - แม่น้ำสินธุ - ซินด์ คำว่า อินเดีย เริ่มแต่ศตวรรษที่ 16 เนื่องจากที่เรียกกันจนเคยชินโดยพวกสเปนหรือโปรตุเกสที่มალำเมืองขึ้นในสมัยนั้น แต่เมื่อรวมภาคอื่น ๆ เข้าด้วย จึงเรียกว่า อินเดีย โดยพวกเปอร์เซีย มาจากคำฮินดู กับ อิสตานะ เรียกชาวเมืองและภาษาว่า ฮินดูสตานี มีฮินดี เป็นภาษาพื้นเมือง ผสมด้วยภาษาอูรดู, เปอร์เซีย และภาษาต่างประเทศบางภาษา ในปากีสถานเรียกว่า ภาษาอูรดู โดยตัดคำฮินดีออกให้เหลือน้อยลง อูรดูเป็นภาษาที่พูดกันตามค่ายทหารในสมัยราชวงศ์โมกุล - Moghul แล้วต่อมาเป็นภาษาในราชสำนัก ปัจจุบันเป็นภาษาราชการของปากีสถาน

ปากีสถาน - Pakistan - แผ่นดินบริสุทธิ์ จากคำเปอร์เซีย ปาก - สะอาด, บริสุทธิ์ และสันสกฤต อิสตานะ - สถาน ไม่ใช่ **ภาคีสถาน**

ชาติ, การเจรจาความเมืองและกิจการทั้งหลายระหว่างประเทศ ผู้ใดแตกฉานและพูดภาษาอังกฤษได้ถนัดถนี่มีค่าคมสละสลวยซาบซึ้ง ผู้นั้นเป็นต่อ ความแพร่หลายของภาษาอังกฤษทำให้หลายประเทศยอมรับว่าเป็นภาษาหลักสำหรับสอนนักเรียนเพิ่มจากภาษาพื้นเมือง

ถ้าเราไม่สามารถถ่ายทอดภาษาได้สอดคล้องกับความเป็นจริง ก็จะไม่สามารถสร้างความสำเร็จได้ ถ้าเราไม่เอาใจใส่ในการหาความเข้าใจในภาษาแม่และภาษาของต่างชาติ ก็อาจจะถึงคราวหนึ่งซึ่งไม่ต่างจากนกแก้วที่หัดพูดภาษาคนได้ไม่กี่คำ เพื่อให้ขบขันกันเท่านั้น เพราะฉะนั้นภาษาจึงเป็นจุดหมายเหตุของประวัติศาสตร์และสถาปนิคของอารยธรรมมากพอ ๆ กับเป็นสาเหตุของการล้างผลาญ ทำลายกัน ถ้าเราใช้ภาษาในด้านลบหรือไม่มีการแปลสื่อสารกันเลย! ล่ามสิบสองภาษาในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์จึงเป็นรัฐนโยบายที่ถูกต้อง

โดยทั่ว ๆ ไป การแปล หมายถึง การถอดความจากภาษาหนึ่งมาเป็นอีกภาษาหนึ่ง, ไขความ, ทำให้เข้าใจความหมาย

- แปลเจตนา** - ทายความมุ่งหมาย
- แปลตามตัว** - ถอดความเรียงลำดับ
- แปลตามตัวอักษร** - แปลตามพยัญชนะ
- แปลตามอรรถ** - ถอดความโดยถือใจความเป็นสำคัญ
- แปลโทรเลข** - ถอดความในโทรเลขให้เป็นข้อความธรรมดา
- แปลร้อย** - แปลเอาความโดยยกศัพท์บาลีมาค้นไว้
- แปลรหัส** - ถอดข้อความในรหัสให้เป็นข้อความธรรมดา
- แปลและเรียบเรียง** - แปลแล้วจัดใหม่ให้สละสลวย (พจนานุกรมไทย รวบรวมโดยนายมานิต มานิตเจริญ ตีพิมพ์ครั้งที่ 5 ที่กรุงสยามการพิมพ์ พ.ศ.2519)

ไม่มีอะไรเป็นสูตรสำเร็จสำหรับวิชาการแปล นอกจากมีมานะอ่านหนังสือให้มากสังเกตให้ถ้วนถี่ถึงการสร้าง

ประโยคในภาษาอังกฤษ ศัพท์ที่ใช้ น้ำหนักแห่งถ้อยคำ และความสำเร็จในการสื่อความหมาย ซึ่งจำเป็นเช่นเดียวกันในการเขียนบทความหรือการสนทนาในภาษาไทย

ทุก ๆ ภาษามีกฎเกณฑ์ในการเรียงถ้อยคำเป็นประโยค เรียกว่าไวยากรณ์ - grammar ซึ่งในทวีปยุโรป, คาบสมุทรอรับ, อัฟริกาเหนือและชมพูทวีปเคร่งครัดในเรื่องนี้มาก แต่ในภาษาไทยเรา แม้จะมีไวยากรณ์ไทยเราก็มองไม่ค่อยสนใจศึกษาและเคร่งครัดเท่าใดนัก นอกจากในกฎหมายไทย เพราะฉะนั้น แทนที่เราจะเขียนหรืออ่านบทความภาษาไทยในประโยคที่กะทัดรัด กระฉ่างและคมคาย เรามักได้อ่านประโยคที่ยืดเยื้อและหลงหลักไวยากรณ์

ในภาษาอังกฤษและอีกหลาย ๆ ภาษาในทวีปยุโรป ในภาษาอรับ ภาษาฮิบรู ฮินดี ฮินดูสตานี และภาษาอื่น ๆ ในอินเดีย, ปากีสถาน, บังกลาเทศและศรีลังกา ฯลฯ นิยมเติมแต่งประโยคทั้งการเขียนและการสนทนา เป็นกรรมวาจก - Passive voice ทั้งนี้เพื่อเรียกหรือเน้นความสนใจที่กรรมแล้วตามด้วยส่วนประกอบของการสร้างประโยคจนถึงประธานซึ่งอยู่ท้ายประโยคแทนที่ต้นประโยค ในภาษาอังกฤษเช่น He was kicked. He was punched. เราก็มักแปลตามต้นฉบับได้โดยไม่ขัดเขิน - “เขาถูกเตะ เขาถูกต่อย” เพราะเป็นประโยคสั้น ๆ ทั้งนี้ก็ต้องอาศัยประสบการณ์ว่ามีความซ้ำซ้อนในภาษาเพียงใดที่จะแปลไม่ให้เป็น “ตรรกดกเรือ” ได้! ซึ่งคำ “ตก” ในที่นี้ ภาษาอังกฤษว่า miss เป็นคำกริยา ถ้าเป็นคำนามแปลว่า “นางสาว” เช่น Miss Thailand - นางงามแห่งประเทศไทย (ที่ต้องเป็นโสดขณะอยู่ในตำแหน่ง) I missed the bus. - ฉันพลาด (ตก) รถโดยสาร I miss you desperately. - ฉันคิดถึงเธออย่างโหยหา

ในภาษาอังกฤษมี Tenses คือรูปกาลกริยาที่บอกถึงเวลาต่าง ๆ ของการกระทำเช่น present, past และ future รวมทั้ง continuous, perfect เป็นต้น ซึ่งเมื่อสร้างประโยคผิด tense ก็ผิดความหมายหรือการลำดับเหตุการณ์ได้ ในภาษาไทยเราไม่เคร่งครัดในการผูกประโยคที่ขึ้นต่อกาลกริยานัก

ในภาษาอังกฤษ คำกริยา คุณศัพท์หรือบุพบท เมื่อ

ผนวกคำอื่นก็แปรความหมายทันที เช่น by: pass by, stand by, put by. หรือ call: A man called, calling him names, call on, call at, call for, call upon, call up, call out, I received a call. และอื่น ๆ อีก ซึ่งศึกษาได้จากพจนานุกรมหรือหนังสือว่าด้วย idioms หรือ grammar of words, phrasal verbs หนังสือเหล่านี้ได้มีการตีพิมพ์แล้วมากพอสมควร ถ้านำเอาที่ได้เล่าเรียนมาเขียนและสนทนากันเนื่อง ๆ ก็จะทำให้เกิดความเคยชินจนนึกอย่างคนรู้ภาษาอังกฤษและสื่อความหมายในภาษาเช่นนั้นได้แม้จะไม่มีโอกาสได้ไปเล่าเรียนที่ประเทศอังกฤษก็ตาม

นักแปลภาษาใดก็ตามต้องรู้ เข้าใจและมีความรู้สึกหรือสัมผัสในภาษานั้น เช่นในภาษาอังกฤษว่า to think in English - คิดอย่าง (ความหมาย) ในภาษาอังกฤษ หรืออย่างที่คนอังกฤษพูดและเข้าใจว่ามีความหมายแตกต่างและลึกซึ้งกว่ากันเพียงใด ดังบางตัวอย่าง

The mother danced the child up and down.

- แม่ยกลูกชูขึ้น ๆ ลง ๆ

I'll edge that knife, it is blunt.

- ฉันจะลับมีดเล่มนั้น มันทื่อ

The mother hen had hatched six eggs.

- แม่ไก่ได้ฟักไข่แล้วหกฟอง

The boat is ready. Will you pull or shall I?

- เรือพร้อมแล้ว คุณจะพายหรือผม?

Money lenders stripped him bare of all his property.

- คนให้กู้เงินได้ปอกลอกเอาสมบัติของเขาไปจนเกลี้ยง

สำนวนหรือโวหารเช่นนี้ขึ้นต่อสภาพดินฟ้าอากาศ ภาษาและวัฒนธรรมของชาติหนึ่งซึ่งมีภาพสะท้อนแตกต่างจากของชาติอื่น และทำให้มีการเปรียบเทียบต่างสำนวนกันก็ได้ เช่นสุภาษิตต่อไปนี้ :- Beauty is in the eye of the beholder. - ความงามอยู่ที่ตาของคนมอง

ของไทยเราว่า

เรียมพิศแต่บาทเท้า	ถึงผม
บ่ต่ำบ่สูงสม	แน่น้อย
อ่อนแออ่อนเอวกลม	กำรอบ
ดิแต่นมเล็กหน้อย	หนึ่งนั้นเสียโฉม

นั่งนอนนึกนึมน้อง	นางนวล
คิดครุ่นครุ่นครางครวญ	คร่ำให้
จิตใจเจ็บจวบจวน	จักจอด
ปั้นป่วนปานปั้นป้าย	ปักเป้าปลิดปราด

Beauty is only a skin deep.

- ความงามมีเพียงแคผิวหนัง

A liar ought to have a good memory.

- คนโกหกควรต้องมีความจำดี

A man is as old as he feels, and a woman as old as she looks.

- ผู้ชายแก่ตามที่เขารู้ตัวและผู้หญิงแก่ตามที่สำแดง (คือตามที่ปรากฏให้เห็น)

ตัวอย่างข้างต้นนี้ไม่มีสูตรจำเพาะว่าจะต้องให้แปลอย่างไร นอกจากได้อ่านมากเห็นมากจึงจะตีความจนเข้าใจได้ เช่นในตัวอย่างของภาษาไทย ดูช่างให้ดูหางดูนางให้ดูแม่ กล่าวคือ แม่มีนิสัยอย่างไรก็ถ่ายทอดอย่างนั้นแก่ลูกสาว “Penny wise and pound foolish. - เสียหน่อยเสียยาก เสียมากเสียง่าย” หรือ “ถึลอดดาซ้าง ห้างลอดดาเส้น” a pen-portrait, a pen-picture - การเขียนบรรยายตามภาพ คือ การเขียนอย่างกับตาเห็น

เหล่านี้เกิดจากขนบธรรมเนียม ภาษาที่สั่งสมกันมาเป็นเวลานานเรียกว่า Adage - อะดัจ - ภาษิต จนกลายเป็นสุภาษิต - Proverb ซึ่งให้ความหมายว่า A pithy saying, especially one condensing the wisdom of experience; adage; saw; maxim. - คำกล่าวที่มีแก่นสาร โดยเฉพาะที่กลั่นกรองสติปัญญาจากความชำนาญ, ภาษิต คำโบราณที่เป็นคำพังเพยและความจริงทั่ว ๆ ไป

ของไทยเราก็มีมากแต่จะเป็นสากลเช่น ในภาษาอังกฤษบ้างหรือไม่ขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการใฝ่รู้ เช่น เสียทองเท่าหัว ไม่ยอมเสียผ้าให้ใคร ปลิงเกาะเลือดก็ออก ลืมตัวเหมือนวัวลืมตีน เลิกพริกชี้หนู อยากเป็นหนี้ให้เป็นนายหน้า อยากเป็นซี้ซ่า ให้เป็นนายประกัน เหล่านี้ได้มาจากความสนใจ ศึกษา หมั่นจำและเปรียบเทียบใช้เนื่อง ๆ

นอกจากการสร้างประโยคแล้ว ภาษาอังกฤษยังมีสุภาษิตซึ่งบางครั้งก็มีความหมายเป็นสากล บางครั้งก็มีความหมายเฉพาะถิ่นหรือภูมิภาค และบางครั้งก็พ้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย ดูตัวอย่างดังนี้

1) Easy come, easy go; First come, first served.

- มาง่าย ไปง่าย (รักง่าย หน่ายเร็ว) มาก่อนได้ก่อน

2) When poverty comes in at door, love flies out of the window.

- เมื่อความจนเข้ามาที่ประตู ความรักก็บินออกทางหน้าต่าง

3) A hungry man is an angry man.

- คนหิวข้าวคือคนโมโห คือโมโหหิวจนตาลาย

4) A barking dog never bites.

- หมาเห่าแล้วอย่าหวัง จักขบใครนา

5) The quarrel of lovers is the renewal of love.

- การทะเลาะของคู่รักคือการสานรักกันใหม่ กล่าวคือ กลับมางอนง้อคืนดีกันใหม่ และมองข้ามเรื่องหยาบหยาบ เข้าทำนอง พ่อแฉ่ แม่งอน ไม่นานก็คืนดีกัน รักกันมากกว่าเก่า

ลองดูคำว่า “เล่น” ในภาษาไทยบ้าง เล่นหูเล่นตา เล่นช้อนหา เล่นไฟ เล่นกีฬา เล่นลิ้น พุดเล่น ๆ เล่นเรือ เล่นกล เล่นกับไฟ เล่นคำ เล่นขายของ เล่นงาน เล่นซู้ เล่นตลก เล่นตัว เล่นเบี้ย เล่นพวก เล่นพิเรน เล่นเพลงยาว เล่นหัว เล่นม้า เล่นเอาเถิดเจ้าล่อ ฯลฯ เหล่านี้ยากที่จะหาศัพท์อังกฤษมาเทียบได้

ในภาษาอังกฤษมีลักษณะพิเศษอยู่หลายประการ เช่นที่มีในภาษาอื่น ๆ และภาษาไทย แต่บางบทไม่มีคำในภาษาไทยเลยก็มี ซึ่งก็เป็นธรรมดา เช่น “a finishing school - a school where rich parents send their children (usually girls) to be ‘finished’ i.e. to acquire cultural tastes, social assurance, good manners, etc.”

- “โรงเรียนซึ่งผู้ปกครองที่ร่ำรวยส่งลูก ๆ ของตน (โดยปกติเป็นลูกผู้หญิง) ไปให้ได้รับการอบรม “เบ็ดเสร็จ” กล่าวคือ ให้มีรสนิยมทางวัฒนธรรม มีความมั่นใจในการสังคม มีมารยาทดี ฯลฯ ประเทศไทยก็มีบางโรงเรียนของแม่ชีฝรั่งดำเนินการอบรมปณิธานและการศึกษาในทำนองนี้

ไม่มีสูตรที่แน่นอนว่า การแปลมีสมการที่จะ ช.ต.พ. กันได้เสมอไปอย่างไร ถ้าอยากจะทำหนังสือให้เข้าใจก็ต้องคร่ำหวอดจนแตกฉาน “Every book must be chewed to get out the juice. - หนังสือทุกเล่มต้องถูกเคี้ยวให้ได้น้ำคั้น” กล่าวคือ อ่านจนเข้าใจดีและย่อข้อความได้ ส่วนที่กล่าวว่า “The pen is mightier than the sword. - ปากกามีพลังมากกว่า (คม) ดาบ” นั้นก็เป็นอมตะวาจา ถ้าสามารถถ่ายทอดความคิดเห็นทางการเขียนให้มหาชนคล้อยตามได้

“The art of translation lies less in knowing the other language than in knowing your own. A child, when it begins to speak, learns what it is that it knows.” (John Hall Wheelock - What is Poetry - 1963) - “ศิลปะของการแปลมีความจำเป็นที่ต้องรู้ภาษาอื่นน้อยกว่าการรู้ภาษาของตนเอง เมื่อเด็ก ๆ เริ่มจะพูด ก็เรียนแต่สิ่งที่ตนรู้”

ความสมหวังของการแปลนั้นคือการอ่านหนังสือดี ๆ โดยเฉพาะหนังสือที่เขียนด้วยผู้ที่ภูมิใจในภาษาแม่ของตน และไม่ตั้มยำภาษาด้วยการเขียนลวก ๆ เพื่อให้เต็มหน้าหรือเต็มบท อาหาร “fast-food” นั้นจะมีคุณค่าเพียงใดหรือไม่ก็ตาม ก็ต่างไปจากอาหารที่บรรพบุรุษและพ่อแม่

พี่น้องของเราได้ปรุงเลี้ยงปากเลี้ยงท้องมาชั่ววันดาปืออย่าง
แน่นอน มีสุภาษิตอินเดียว่า “Sip the milk and chew
your food well. - จงจิบน้ำนมและเคี้ยวอาหารของตน
ให้ละเอียด” หมายถึงให้ดื่มช้า ๆ มิฉะนั้นจะสำลักได้ และ
เคี้ยวให้ละเอียดเพื่อช่วยในการย่อย ในทำนองเดียวกัน
การเขียนการแปลหนังสือต้องมีความสุขุม ที่เรียกว่า
คัมภีรภาพและประสบการณ์

หนังสือที่ดี ให้ความรู้และน่าอ่านเล่มหนึ่ง คือ
“Glimpses of World History - ชำเลืองดูประวัติศาสตร์
โลก” เขียนเป็นจดหมายโดยท่านยะวาฮิร ลาล
เนฮรู (มาเขียนเพี้ยนเป็น Jawahar) จากที่คุมขังผู้ต้อง
โทษทางการเมืองในประเทศอินเดียถึงลูกสาว - อินทิวรา
ท่านเรียกลูกสาวของท่านเมื่อขึ้นต้นจดหมายว่า Priya
Darshini - ปรียะ ทัศนีย์ เมื่อ 26-10-1930 ถึงฉบับที่
196 เมื่อ 09-08-1933 หนังสือนี้หนา 992 หน้า รวมทั้ง
ดรรชนี มีผู้แปลเป็นภาษาไทยบ้าง แต่ได้หยุดกลางคัน
อาจเป็นเพราะตลาดหนังสือของเรายังไม่เขยิบถึงอันดับ
นั้นก็ได้อีก เป็นหนังสือที่น่าอ่าน ผ่องคดี, ปรัชญาและ
อุดมการณ์ของชีวิต ชลช. เข้าใจง่าย มีรสวรรณกรรม
ภาษาอังกฤษ ดีพิมพ์ครั้งที่ 4 เมื่อ ค.ศ.1949

หนังสือต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการคุรุสภา
ล้วนเสริมสร้างภาษาไทย หนังสืออ่านเพลิน อ่านเพื่อ
ความรู้ของศรีบูรพา สด กุรมะโรหิต หลวงวิจิตรวาทการ
พระราชนิพนธ์ ไกลบ้าน พระราชนิพนธ์แปล ดิโด้ และ
นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ รวมเรื่องสั้น 50 ปีชา
ศิลปากร “พรุ้งนี้ก็สายเสียแล้ว” และอื่น ๆ อีกที่จะเสริม

สร้างสติปัญญา ความรอบรู้และอรรถรสของภาษาไทยนั้น
จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้แปล เพราะการแปลเป็นศิลป-
ศาสตร์แขนงหนึ่งที่ไม่มีสูตรสำเร็จรูป

ความสำคัญของภาษาอังกฤษ คือการสร้างประโยค
ที่ต้องแม่นยำในการใช้ Tenses - กาลกิริยา มิฉะนั้นจะ
สับสนและทำให้เข้าใจผิดได้ง่าย หรือไม่เข้าใจเลย ควรจะมี
หนังสือว่าด้วย Synonyms - คำพ้อง และ Antonyms -
คำตรงกันข้าม เพื่อเสริมการรู้ความหมายโดยต้องแท้
และช่วยให้รู้จักการเลือกใช้ศัพท์ด้วย

สิ่งละอันพันละน้อยเหล่านี้ คือโรงเรียนของชีวิต
รวบรวมที่ตนเองเคยเขียนและแปลไว้ให้ดี อีกสักห้าปี
เอามาอ่านดูใหม่ จะพบความแตกต่างที่น่าระทึกกว่า ตัว
อักษรเหล่านั้นยังโลดเต้นชูธงให้เราตระหนักว่าพวกเขาเอง
ที่ได้สนับสนุนให้สร้างเวทีชีวิตแห่งการเขียนและการแปล
ขึ้น ขอลงท้ายว่า

First sow, then mow. First deserve, then
desire. Hurry makes bad curry. Know yourself,
others will know you. Knowledge is a transcen-
dental power. Remember the three Rs. - to read,
to write and to research; these will enhance your
potentiality. If you can't ride two horses at once,
you shouldn't be in the circus. Similarly to be a
bi-linguist, you should know how to ride a
bi-cycle. You can't tell a book by its cover.
Everyone should know at least one language other
than his own.